

Národní hospodářství na školách obchodních.

Zpráva, kterou IX. kongressu pro záležitosti vzdělání obchodního v září
r. 1910 ve Vídni podal

Dr. Albín Bráf.

Kdyby bylo obecně uznáno, že se má národní hospodářství pěstovati na všech třech stupních školství obchodního jako samostatný učební předmět, bylo by jen vyšetřiti, co z oboru jeho látky učebné na každém stupni má se probírat a jakým způsobem toto vyučování prováděti. Ani pak by otázka nebyla jen tak lehkou, ježto na každém stupni sluší přihlížeti k chápavosti žáků, podmíněné věkem a nabytou přípravou, k povolání, pro něž ta která škola má býti průpravou, konečně také k času danému. Zatím však ani ještě nejde o otázky, co a jak, nýbrž o otázku, zda, a to rovněž se zřetelem na hlediska právě vytčená.

Rozhlédneme-li se po jiných větvích odborného školství, narazíme na skutečnost nápadnou, že ony též problém neřeší způsobem stejným. V Rakousku na př. nalezlo v oboru průmyslového školství národní hospodářství jako vyučovací předmět místo pouze na stupni vysokoškolském, na vysokých školách technických; na středním stupni se nepěstuje, ač i také obchodní stránka živnosti těší se péči dost skrovné. Naproti tomu bylo národní hospodářství v oboru škol zemědělsko-lesnických zavedeno už na stupni středním. Rovněž tak v oboru škol obchodních. Ovšem byla s počátku míra i rozsah pěstování národního hospodářství na obchodních akademiích našich nestejná. Sám počal jsem svou učitelskou dráhu na Československé obchodní akademii v Praze, kdež pro politické hospodářství bylo po dvou hodinách v tém dni vyměřeno v obou ročnících. Ač se od něho očekávalo, že rozličná zařízení a ústavy spolu náležitě proběře i po stránce techniky obchodní, což dnes bez nejmenší námítky řadíme pod úkoly tak řečené nauky obchodní. Dřívější nepřesnost ve vzájemném ohrazení obou právě uvedených předmětů jest v nynějších rakouských osnovách vyučovacích překonána. Věru, že ku prospěchu vyučování. A dojde-li také u nás z přítomných zárodků dříve či později k dokonalému vybudování vysokých škol obchodních, zjedná si tam též duch dělby práce platnost zásadním lišením výkladův i učebných

sil obou těchto předmětů, byť i k sobě navzájem stály v poměru nauk pomocných.

V povaze odborné školy už spočívá, že nemají všechny její předměty učebné stejně úzký a bezprostředný vztah k učebnému cíli odbornému. Na každé najdeme zpravidla skupinu předmětů, které mají k povolání, pro něž ta škola vychovává, vztah nejbližší a nejpřímější. V našem případě to platí o skupině vlastních předmětů obchodních, tedy o nauce obchodní, kteráž podává všeobecné učení o technice obchodní, pak o kupeckých počtech, účetnictví a korespondenci, už ne bezvýhradně o nauce o zboží. Tyto předměty tvoří učebnou látku s hlediště odborného nutnou, pojmově a prakticky podstatnou pro každé obchodní učeliště, ony slouží každému bez rozdílu stupně za páteř, která celou budovu vyučovací podpírá, tvoří zkrátka nauky kmenové.

Rozdíly stupňů docházejí tu výrazu toliko v objemu, jakým se příslušná látka učebná vykládá, a v míře důkladnosti, jakou se to činí.

Jiné předměty mohou k tomuto kmenovému učení se pojit jako nauky průpravné, jakou jest příkladně algebra pro kupecké počty, anebo jako pomůcka k důkladnějšímu pojetí některé stránky učení kmenového, kteroužto službu konají technologické výklady nauce o zboží. Nebo může býti jejich účelem, aby žák svým časem byl s to hmotného vědění odborného lépe zužítkovati, což jest úlohou cizích jazyků, aspoň pokud běží o praktickou stránku jejich studia. Po případě arci může poměr k naukám kmenovým býti dosti volný, jak tomu jest u předmětů, které na odborných školách nižších stupňů slouží upevnění obecněškolského vzdělání, na vyšších pak zvelebení tak řeč. vzdělání všeobecného.

To všecko ale jest jen jednou stránkou věci. Jiná spočívá v tom, že jsou učebné předměty, jejichž poměr k potřebám budoucího povolání žáků neurčuje již látka jejich sama, nýbrž teprv stupeň té které školy.

Vyložme si to příkladem. Znání cizí jazyky může býti užitečno každému člověku, průměrem pak obchodníku více než jiným. Zpravidla však znalost cizích řečí nebude náležitě k nezbytné přípravě malého obchodníka a nebude tedy také ani místa vyžadovati v učebné osnově škol, které jsou určeny pro vypěstování takovýchto obchodníků, leda jde-li o pásy pohraničné a pod. Již při obchodní škole středního stupně má se to s potřebou a hodnotou znalosti cizích jazyků průměrně jinak. Ona není žákům jen

povšechně prostředkem k lepšímu úspěchu v povolání, nýbrž stává se nezbytnou výzbrojí pro určitá odvětví obchodu nebo pro jisté úlohy v působnosti určitých druhův obchodních závodů. Na odborné škole vysoké dosahuje pak užitek znalosti jazyků míry nejvyšší. Vždyť ona připravuje pro povolání, jejichž mezinárodní styky a spoje zavdávají přerůzné podněty k jednání cizími jazyky. Na vysoké škole obchodní dosahuje znalost cizích jazyků plné platnosti vědění kmenového.

Docela podobně se to má s postavením vědy národohospodářské.

Arci nesmí se přehlížeti, že bez jistého hospodářského poučování a odůvodňování se neobejde ani obchodní škola stupně nejnižšího. Zcela přirozeně. Jeť obchod důležitou větví hospodářského života a odborné vyučování obchodní obírá se technikou obchodování, praktikovanou ve všelikém výdělkovém hospodářství a právě v tržbě vždy měrou nejvyspělejší. Zvláštnosti této obchodní techniky dají se pochopiti jen z hospodářských účelností.

Leč tu právě sluší zcela určitě lišiti sebe prostší, ale soustavný výklad národohospodářské vědy od takových poučení, která v mezích jiných školních předmětů učebných líčí jisté skutečnosti národohospodářsky závažné, jakož se činí na př. v dějepisu nebo zeměpisu, anebo vysvětlují a odůvodňují některou část z obsahu jejich, jako na př. v nauce obchodní nebo kupeckých počtech. Jeť na bíle dni, že v odstavcích o penězích, bankách, trzích a bursách, veřejných skladištích, clech, dopravném a j. p. v obchodní nauce neobmezí se učitel pedantsky na pouhý výklad s hlediště obchodní techniky, nýbrž neopomene platně pomoci k žádoucímu pochopení objasněním hospodářské stránky všech dotčených jevův a zařízení.

Národní hospodářství (politická ekonomie) jako zvláštní předmět učebný jest v části své theoretické věci dost abstraktní, jejíž řádné ponětí vyžaduje dostatečné jasnosti o methodických předpokladech pouček. Bez ní jest aplikace pouček na skutečnosti životní zcela nemožnou. V části praktické stává se však bez příslušné znalosti theorie a dějin hospodářských (arci též správy veřejné) snůškou planých povšechností nebo nástrojem zájmů výlučných.

O tyto nesnáze rozbíjí se také to, co se někdy doporučí neb provéstí míní pod vábivým heslem »popularisace národohospodářského vědění«, pokud se heslem tímto vyrozumívá zavedení ná-

rodního hospodářství jako předmětu vyučovacího do nižšího školství vůbec, ano i do škol obecných. Nepraví se tím, že by nebylo žádoucí, aby již i v obecné škole se zabezpečila jistá jednoduchá základní poučení k pochopení dnešních řádů společenských a hospodářského života nynějšího. V rázu a sestavení učebné a četbové látky našich škol obecných, i měšťanské k nim počítajíc, ještě venkoncem jsou patrné stopy doby, ve které váha a hodnota tak řečených věd duchových ani zdáli nedosahovala významu a platnosti přírodních. Nějaká náprava jednostranností odtud vzešlých bude nezbytna. Rostoucí význam hospodářského života sám k ní donutí. Politická ekonomie však přes to sotva kdy se stane učebním předmětem obecné neb měšťanské školy o sebe větším počtu tříd.

Jest tedy také při nižších školách obchodních, i při takových, které svým žákům, hledíc k jejich předchozímu vzdělání a k době vyučovací, poskytnouti mohou a chtějí dokonalejší průpravy pro povolání maloobchodnické, každým způsobem správně spojití se poučováním o skutečnostech hospodářsky významných a jednoduchými národohospodářskými vysvětlivkami v mezích jiných předmětů. Za všech okolností zůstává při nich poučení o technice obchodní, kteráž sama zde beztoho ještě jen skrovnou měrou se dá poskytnouti, rozhodujícím, národohospodářské poučení toliko příležitostným. Vypočítávají-li soukromé školy o jednoročním běhu mezi svými učebními předměty také národní hospodářství, není to ničím jiným než prostředkem nevybíravé reklamy.

Kdyby se ovšem jednou podařilo vpraviti nejnalehavější poučení k pochopení platného řádu společenského a také o technice obchodu v podobě čítankových článků podle určité osnovné myšlenky již do různých stupňů obecné a měšťanské školy, pak by byly zjednány příznivější základy spolu pro úpravu příslušné učebné látky nižších obchodních škol.

Obraceje se nyní ke střední škole obchodní, mám na zřeteli typ její podstatně již vyspělý a zralý, který byl zaveden u nás asi před deseti lety novou učebnou osnovou našich obchodních akademií čtyřtřídních. Vším důvodem vložena tu tak řečená nauka obchodní hned na začátek čtyřtřídního běhu, národní hospodářství až do posledního ročníku. Nauka obchodní, jsouc základním učním soukromohospodářským a obchodotechnickým, má zde nutně a správně úlohu předmětu úvodního, který slouží účelu školy nejbezprostředněji. Vykládajíc — a to za nynějšího stavu nikoliv

jen tak povrchně — kterak si vede soukromý podnik v soustavě hospodářství obchodového a jaké prostředky a zařízení jemu v organizovaném hospodářství národním slouží, nalézají spolu hojně příležitosti a podněty k národohospodářským objasněním a odůvodněním. Zároveň předvádí již od počátku obchodní dějepis a zeměpis — kteréž by podle úkolu, jež jim učební osnovy vymezují, měly u nás správněji se zvatí hospodářským dějepisem a zeměpisem — veliké množství skutečností hospodářských. V dějepisu sezná se při tom vznik nynějšího hospodářství národního, v zeměpisu vyjeví se konkrétně vzájemné podmíněnosti národohospodářské a světohospodářské, založené na přírodě i kultuře. I kupecké počty a politická arithmetika vyžadují patrně jistého vyjasnění soukromohospodářských a sociálnohospodářských účelů, o jejichž opatření tu běží, a bez něho by nebylo snadno chápati počtářské jejich úkoly a postupy. Též technologické poučování, ať už se podává v nauce obchodní neb samostatně, vždy zároveň se dotýká hospodářsky závažných skutečností, zvláště kde se pouští do otázek výrobních nákladů. Jak ze všeho patrné, není mezi nynějšími druhy odborných škol téhož stupně ani jediného, který by cestou za svým cílem podával stejně hojné poučení o hospodářských skutečnostech, poměrech, zařízeních a vývojích.

A tak by se už s hlediště důsledného vyvršení — tedy jistě beze všeho zřetele pro účely zvláštních povolání — pocítovalo jako mezera, kdyby toto bohatství konkrétního vědění zůstalo pouhým komolem nenacházejíc vyvršení v nauce generalisující, jejíž účelem a podstatou jest umožniti ovládnutí bohaté podrobné látky pomocí povšechných pouček. V našem případě bude možno od ní očekávati, že v jasných přehledech z probrané látky dějepisné ukáže podoby a pravidelnosti, které se u různých národů objevují ve tvarech hospodářského života a jejich proměnách tvoříce vývojové stupně v základních rysech totožné, zevrubněji popíše typické úkazy a pochody hospodářského života na kolejích nynějších společenských řádů probíhajícího a při tom spolu podá objektivná vodítka pro ocenění těchto řádů se zřetelem na veliké spory, jež dobou naší hýbají. K tomu by se účelně přidružily základy hospodářské politiky, arci pečlivě upevněné naproti nebezpečím změlčení, jaké přináší jednostrannost politikaření stavovského; konečně nástin novověkého bernictví a dluhů veřejných.

Dalo by se ovšem namítnouti, že by bylo didakticky správnější, aby výklad hospodářské theorie předcházel hospodářsko-

historická a jiná zde uvedená poučení hospodářského obsahu, ježto přece tato se podávají jen pomocí hospodářských pojmů a tak tedy již jisté theoretické vědomosti předpokládají. S hlediště vyučovacích účelů, o něž nám tu běží, má se to však s hospodářskými pojmy — tedy s označeními typických jevů, vztahů a souvislostí hospodářských — přece jen jinak nežli příkladně se základními pojmy lučby. Jsouť pojmy hospodářské obecně užívané symboly pro konkrétní jevy životní, denně lidem na očích stojící, jsou výrazy, které v obyčejném životě sice nejsou užívány v té určitosti a v tom jednotném významu, jenž jest nevyhnutelnou podmínkou vědeckého pojetí, leč přece právě u národů hospodářsky vyspělejších užívají se ve významu, na který vědecké formule nebyly bez vlivu. Není tedy důvodu spatřovati v tom něco didakticky povážlivého, kladou-li se základy vědy národohospodářské teprve na konec středoškolského vyučování obchodního, když se jim tedy předesílá všecko dotčené rozmanité poučení o hospodářských konkrétnostech. Tím způsobem pak obchodní akademik v Rakousku aspoň v jednom směru přináší si pro politickou ekonomii tak obsáhlé vědění přípravné, jaké mu každý právník může záviděti. Vezmeme-li pak ještě v úvahu vyšší duševní zralost, které žák zatím dosáhl a která znamená zvýšenou schopnost chápací pro nezbytně abstraktní ráz jistých částí řečené nauky, pochopíme didakticky neocenitelnou výhodu, že za takového stavu věcí učitel politického hospodářství nemá vlastně zapotřebí sám mnoho »přednášeti«. Žákům sběhlým v nauce obchodní a hospodářském dějepisu i zeměpisu nebude nesnadno, aby čilou spoluprací s učitelem methodicky zasahujícím sami si poučky vyvíjeli. Pro učitele není to práce lehčí, než obvyklé přednášení, ale radostná, protože se plodnost její na žácích brzo postřehne.

To vše přináší však výhodu, že odchovancům střední školy obchodní, kteří přece již určeni jsou pro důležitější postavení v novověkém životě hospodářském, podán jest orientující názor na povahu hospodářského procesu na základech platných řádů společenských a rukojeť k objektivnímu hodnocení jejich, tím pak spolu pevná opora proti nebezpečím samouctví sobě samému ponechaného každému, který cítí chuť a schopnost k samostatnému hlubšímu pronikání do spletitějších národohospodářských úkolů. Podávají-li výklady o základech politické ekonomie, které na obchodní škole střední předcházející a hojně podávaná konkrétní poučení

hospodářská soustavně vyvršují, ještě tuto možnost, pak docílí se plodný účel vedlejší, jenž sahá daleko přes obor návodův obchodnický zužitkovatelných.

(Dokončení.)

Statistika sociální péče o studentstvo v Čechách ve studijním roce 1908/9.

(Výsledky šetření Zemské statistické kanceláře.)

Zpracoval Dr. **František Weyr**, koncipista Zemské statistické kanceláře král. Českého.

I. Předmět a způsob šetření.

V létě předešlého roku uložil zemský výbor na žádost České zemské komise pro ochranu dítek a péči o mládež Zemské statistické kanceláři každoroční sestavování a publikování přehledu o veškeré sociální péči o studentstvo středních i vysokých škol v království Českém. Statistické kanceláři vytčen tím úkol velice zajímavý, nikoliv však snadný, ježto sociální péči o studentstvo zabývají se nejrůznější činitelé, které statisticky lze velice těžko zjistiti. (Na př. soukromí jednotlivci.) Kancelář omezila se zásadně na nejvýznačnější činitele toho druhu: na soukromé spolky sociální péči o studentstvo se obírající. Musila si však toho býti vědoma, že jí tím uniká valná část předmětu, a to zejména ona péče, kterou provozují soukromí jednotlivci jako takoví. Aby však aspoň část této péče byla zjištěna, zaopatřila si kancelář laskavým prostřednictvím c. k. zemské školní rady školní zprávy veškerých středních škol v Čechách, v nichž bývají uváděny i podpory udělované žákům soukromými osobami a různými korporacemi.

Seznam soukromých spolků sociální péči o studentstvo se obírajících vyžádala si kancelář na c. k. místodržitelství. Obsahoval původně jen 145 spolků. Ve svém přípisu poznamenalo však c. k. místodržitelství výslovně, »že jest možno, že též jiné ještě spolky podobným úkolem se zabývají, aniž by to z jich názvu seznati se dalo«. Kanceláři podařilo se různými poptávkami zvýšiti uvedený počet spolků na 260. Přes to však zůstává pravděpodobno, že takových spolků jest u nás ještě více a že tedy i v tomto směru konečná čísla kanceláři získaná neodpovídají zcela skutečnosti, jsouce menší.

Nemalé obtíže skýtalo dále pokud možná přesné ohraničení pojmů »sociální péče« a »studentstvo středních a vysokých škol«. Pojem »sociální péče« pojat co nejširě: spadají sem veškeré podpory, které v nějakém směru mají býti na prospěch studentstva. (Vyloučeny však podpory dobročinnými nadacemi.) Co pak se týče pojmu »studentstva středních a vysokých škol«, není to pojem

Národní hospodářství na školách obchodních.

Zpráva, kterou IX. kongressu pro záležitosti vzdělání obchodního v září
r. 1910 ve Vídni podal

Dr. Albín Braf.

(Dokončení.)

Přistupujeme k úvaze o postavení politické ekonomie na vysoké škole obchodní.

Zakladatelé prvních obchodních akademií, z nichž není asi mnoho již na živu, sotva tušili, že za necelých padesát let nebude tento typ obchodní školy již za dostatečný pokládán za přípravu pro určité úkoly obchodu, a že noví mužové jejich druhu vystoupí se snahami o vyšší druh školy odborné, kteráž vzhledem k svému účelu, prostředkům i způsobům práce domáhati se bude rovnocennosti se staršími vysokými školami odbornými, ano s vysokými školami vůbec. A tento rys doby, zjevně pronikající názor o nezbytnosti odborné průpravy jen velikým nárokům vyhovující, není obmezen na náš starý svět, v němž školní vysvědčení přece jen mají dosud více váhy. I přes Oceán, z vlasti samorostlé obchodnické čilosti a smělé podnikavosti, dolehla k nám závažná slova o hodnotě hlubšího vzdělání pro ty, kteří mají býti povoláni státi v čele velikým novověkým závodům a spoluúčinkovati při hospodářsko-politických úkolech.

Také z řad odchovanců středních hospodářských škol, jakož zajiště i z počtu těch, kteří ani neprodělali spořádané školské vzdělání odborné, vzešli tržbě a obchodu statní vůdci na cestách nových, vytvořili mohutné podniky, závažně zasáhli do života hospodářského. Není důvodu k obavám, že by takové osobnosti budoucně už nepovstávaly. Žádný druh školy nemůže je učiniti zbytečnými, žádný umělým chovem geniální svéráznost nahraditi. Ani vysoká škola obchodní. Není také žádné specifické školy pro nastávající miliardáře. Ale ovšem zakládá se hospodářný rys všeho dobrého školství odborného na tom, že ono methodicky spracuje nahromaděné výsledky zkušenosti mnohých osob a dob, aby ušetřilo lidem stále nové vyčerpávání se v tápavé empirii, která tak často s cílem se mine, často jen za těžký výučný plat neúspěchů jeho dosahuje.

Důležité přeměny života hospodářského samy vyvolaly vysokou školu obchodní. Proto jest národnímu hospodářství na ní přisouzena úloha tak závažná. Poohlédněme se, vzhledem k jakým účelům.

Všickni víme, jak na mnohých polích průmyslu, peněžnictví, obchodu zbožím a dopravy panuje tendence po vzrůstání závodů, ať už nic nedíme o kartelích a příbuzných útvarech. Před našima očima vznikly a vznikají podniky a svazy podniků, kteréž svými rozměry, vlivy od nich na jiné větve podnikání vycházejícími i počtem existencí na jejich osudech závislým nezřídka působivají na celé hospodářství národní účinkem pronikavým. Samo obchodní řízení takových závodů, má-li soukromohospodářsky uspokojiti, činí veliké nároky na odbornou zdatnost a stále čilou a správnou orientaci po velikých oborech hospodářských poměrů. Leč právě u mnohých zjevů novověkých velkozávodů — a to nikoliv pouze u takových, pro které na slovo vzatý rakouský theoretik zavedl název »veřejného podniku« — výše zisku nebývá jedinou vůdčí hvězdou jejich správců, nebývá výlučnou pružinou jejich ctižádosti. Velikost závodu o sobě, ať je předmět podnikání jakýkoliv, plodí cit odpovědnosti, sahající daleko přes meze valných hromad akcionářstva, a veřejné mínění o to pečuje, aby jej u správců takových závodů udrželo svěžím. Není v tom směru rozdílu, jde-li o závody v zemi domácí či o zakládání podniků neb jiné ukládání kapitálů v cizině. Už dávno neplatí věta, že se v takových věcech přenechati má volnost výdělečnému smyslu soukromému a že se tím spolu zabezpečí nejlepší výsledek pro domácí hospodářství národní. I kapitál, jenž jde ze země, má počtářskou prozíravostí prospěchům vlasti sloužit. Velké zahraniční zápůjčky poskytují se za jistých podmínek zabezpečujících odbyt určitým výrobkům země věřitelské v zemi dlužnické. Dychtění po soukromohospodářských prospěších spojuje se měrou stále větší s národohospodářskou odpovědností. Vítězně postupující veřejné mínění nechce v rozsáhlých oborech hospodářského života strpěti žádných trvalých rozporů mezi soukromými prospěchy a důležitostmi veřejnými.

To jest jeden zdroj dnešní poptávky po osobách, kteréž by byly měrou stejně vysokou vzdělány národohospodářsky jako obchodnický, poptávky, jejíž ukojení nelze prostě zůstaviti náhodám, které ovládají samočinný vzestup silných individualit. Nemíní se arci nikterak, že by každý, kdo vychodil s výsledkem sebe skvělejším vysokou školu obchodní, už tou skutečností samou stane

se způsobilým býti vůdčím duchem velezávodů, zaujmouti bezprostředně nějaké maršálské místo v armádě národohospodářské. Žádný druh školy nedá se vymysleti, který by jim ušetřil nutnosti projíti také školou praxe. Ale to ať lze alespoň o nich říci, když školu opouštějí, co říkal starý Napoleon o svých granátnících, že každý z nich si maršálskou hůlku nese v tornistru.

Když se za našich časů rozhoduje o založení nového závodu neb rozšíření trvajícího, o volbě prostředků výrobních, o koupi neb prodeji ve velkém, mají-li se stanoviti podmínky uložení kapitálového do cizích zemí nebo způsobiti rozšíření odbytu do nich, jest třeba pro všeliký takový případ ovládati běžně veliký materiál technických, hospodářských a hospodářskopolitických skutečností, a k tomu jest nevyhnutelna způsobilost ke kritickému zkoumání spolehlivosti této látky. Touž měrou, jakou extensivně i intensivně přibývá vzájemných závislostí a podmíněností v domácím hospodářství národním i ve světovém, stoupá také význam hospodářské služby pozorovací a zpravodajské, odbornicky obstarávané, aby bylo každému, komu na tom záleží, možno stopovati pohyb zboží a cen, nálady a tendence trhův a burs, představit si nabídky a potřeby přítomné i ty, jež v určité budoucí lhůtě se dají očekávati, budovati si správné předpovědi. I podmínky dovozu a odbytu, změny ve clech a dopravních sazbách a mnohé jiné žádá si pravidelného stopování, spolehlivého a přístupného záznamu. Na značnou část této nadmíru rozvětvené služby, ve své bohatosti a pravidelnosti mohutné, stačí dobří routinieři, nikoliv k jejím největším a nejjemnějším úlohám. Ať si pak již spočívá na soukromém počínání a upravení, nebo více méně na veřejnoprávní úpravě a úřadě veřejném, tato velkolepá národohospodářská služba pozorovací a zpravodajská není méně příznačnou pro přítomnost nežli její protějšek — přírodozpytná. Kdo se odváží říci, která z nich jest mohutnější? Obojí jest rozestřena ohromnou sítí po zeměkouli. Kdežto však přírodozpytná má výhodu, že užívá přesně měřicích ano i automaticky zaznamenávacích nástrojů, takže k dohledu zkoumacímu postačí zjistiti správnou podstatu a výkon přístroje, zakládá se zaznamenávání hospodářských skutečností na pozorováních lidskou inteligencí řízených, kteráž nemají vždy na snadě události snadno přehledné nebo dokonce jen mechanický zápis připouštějící. I tak nezřídka předpokládá již opatření původních zpráv vynikající inteligenci, a neméně kontrola jejich, ježto jest dobře známo, že zpravodajství

soukromé nebývá vždy prosto zabarvení účinkem zvláštních zá-
měrů soukromých, které strojenou nestranností dovedně umí za-
stírat. S druhé strany není však též opatřování takové látky spo-
lehlivé a její kontroly ani zužitkování její k hospodářským dispo-
sicím a předpovědům věci pouhých národohospodářských učenců.
Předpokládá obchodnické praktiky s dokonalým národohospodář-
ským rozhledem.

Zbývá však ještě třetí obor praktické působnosti, pro kterou
předpoklad právě uvedený — spojení vynikající zdatnosti v technice
obchodní s vysokým vzděláním národohospodářským — nabývá stále
většího významu. Míním spolupracovníctví na hospodářskopolitických
úlohách v zákonodárství a veřejné správě, zejména také v oboru
zahraniční hospodářské politiky, neméně též spolupracovníctví při
národohospodářsky závažných úlohách veřejných zastupitelstvech
zájmových a volných odborných svazech. Naprosto se nezamýšlí
že by mužové správy veřejné, vzdělání na universitách ve vědách
právních a státních, měli neb mohli býti vyloučeni neb postupně
vytlačeni praktiky obchodními, kteří by nabyli rovnocenného ná-
rodohospodářského vzdělání. Leč s druhé strany sotva by se
daly udržeti poměry, ve kterých by vysoká inteligence obchodnická
spojená s neméně značnou národohospodářskou sloužila toliko za
vítaný znalecký materiál pro ankety a poradní sbory. Právě ve stá-
tech s mocným hospodářským rozmachem a nikoli již pouze v ta-
kových, kde vstup do vůdčích míst veřejné správy je méně zá-
vislým na průkazech formálních, nabývá živel praktiků s velikým
rozhledem národohospodářským a silou počínu rostoucí vliv na
běh událostí veřejných.

Jen mimochodem budiž ostatně připomenuto, že obchodní
vzdělání, přirovnáme-li je k sourodým stupňům vzdělání odbor-
ného pro jednotlivé větve výroby (zemědělství, průmyslu), vyniká
vyšší měrou povšečnosti, neboť ono poskytuje to, čeho jest třeba
k obchodnímu řízení podniků všelikého druhu, a zkušenost učí, že
ono se přispůsobuje zvláštním potřebám jednotlivých větví výroby
lehčeji, nežli naopak inteligence výlučně v technice výrobní vy-
školené vpravují se v požadavky komerční.

Bylo tedy úplně ve shodě s cíli a potřebami doby, když za
posledního pokolení, a to skoro všude z počínu praktiků, vůdčích
duchů světa obchodního povstala učiliště, pomocí kterých má se
dosíci odborného vzdělání obchodního nad míru obvyklou, spoje-
ného s takovým vyškolením v národním hospodářství a ovšem

i v právu správním, které by nic nezařadalo vědeckým měřítkům universit. V tomto účelném splnutí obou živlů spočívá, trvám, pravá podstata vysoké školy obchodní, důvod její oprávněnosti, jádro její úlohy a hodnota jejího poslání.

Z toho, co právě řečeno, lehko jest vyvoditi důsledky pro způsob pěstování vědy národohospodářské na vysoké škole obchodní.

Maje na zřeteli mladé vysoké školy obchodní v Německu, rozhovořil se před nedávnem profesor Gustav Cohn o nových vysokých školách, ve kterých netoliko se klade větší důraz na hospodářství národní, než dosud bylo obvyklo, nýbrž kde ono nalezlo rozsáhlejšího zastoupení a vyššího významu nežli na universitách, významu aspoň poměrně většího, než by o sobě vyplýval z povahy vysoké školy obchodní nebo sociálnovědecké akademie. Tam snáší se k vyvýšení politické ekonomie plnými rukama, co jí nepopřávají studijní předpisy vydané pro university. A praví-li řečený na slovo vzatý učenec dále, že není vyloučeno a nepochybně během času stále méně bude vzácné, že by mužové praxe byli podobnou měrou vědecky vyzbrojeni jako badatelé a učitelé vědy z povolání — tedy vyjadřuje vlastně to, k čemu vysoké školy obchodní v příčině národohospodářské vědy směřují, byť neměly předem na zřeteli vyškolení badatelské, nýbrž zužitkování praktické: Je-li zde či onde vysoká škola obchodní silami a prostředky učebnými pro národní hospodářství dokonaleji vypravena než universita, jest to velikou výhodou pro její působnost. Leč sluší přece dříve na něco jiného důraz položit: na vědecké měřítko, jak z povahy universit plyne, a to neznámá jen určitou úroveň při pěstování vědy, která předpokládá práci methodicky dokonalou, nýbrž také stejnou svobodu badání a učení.

Samozřejmě jest nevyhnutelno zabezpečiti vyučovací osnovou i jmenovacími dekrety pravidelné konání jistých všeobecných kolegií a po případě i speciálních, o určitých předmětech odbornému účelu zvláště blízkých. To vyplývá z odborného cíle vysoké školy, netoliko této, nýbrž každé — i naše university nečiní zde výjimky, neboť i ony ukládají kandidátům veřejné služby slyšení určité přednášky a zabezpečují jejich konání.

Péče o zabezpečení přednášek, které bezvýhradně musí se konati, o sobě již povede výběr na muže, kteří se v dotčených oborech vědy zvláště vyznají. Více není třeba. Bylo by osudnou chybou, kdyby mělo býti ovládáno vyhledávání učitelských sil pro

vysoké školy obchodní nedůvěrou k pracovníkům vynikajícím v oblastech ryzí theorie, kdyby dokonce jednostranná přednost se dávala tak řeč. »pěstitelům praktických směrů«, čehož tu i tam odborné vysoké školy se dopouštěvají. Není nezajímavo, že v theoretické a methodické rozhovory poslední dobou zase oživené i v obnovený spor o poměru ethiky k hospodářství národnímu a s ním souvislou při o vědeckost hospodářské politiky živě zasáhli někteří profesori odborných vysokých škol (technických, obchodních), aniž to bylo školám těm k újmě nebo necti.

Mně nebylo nikdy dost jasno, co se vlastně míní čestným názvem »národohospodářského praktika«. Míni se lidé, kteří nejraději nemají nic rozuměti z theorie? Anebo hospodářští politikové s prominentím theoretického vzdělání, tedy jistý druh vzduchoplavců, pevnou půdou pod nohama pohrdajících? Věru dokořán ať otevře dveře vysoká škola obchodní praktikům, aby svých zkušeností také učíce zužitkovali. Jenže nebudeme od nich očekávati poučení o vědě národohospodářské, nýbrž o soukromém hospodářství a obchodní technice. Ostatně bude přece jen nejlepší národohospodářský theoretik vždy také nejlepším národohospodářským praktikem a to z prostoučné příčiny, že on jediný ovládá všechny methodické předpoklady, bez jejichž znalosti není míry ani hranic pro aplikaci po-
uček na konkrétní jevy.

Za všech poměrů mělo by se zameziti, aby se tvořily odlišné kasty profesorů na vysokých školách starého rázu a na nových vysokých školách odborných, takže by přestup z jedné na druhé a naopak byl vyloučen. Bude nezbytným vyšší hledisko při výběru sil učebných, aby se vědecky spůsobilým učitelům národního hospodářství zabezpečila »volnost stěhovací« mezi všemi vysokými školami, kde se tomuto předmětu učí.

Předpokládáme-li toto a zabezpečení obvyklých hlavních kolegií národohospodářských i speciálních, jež vyžaduje povaha věci, bude ještě žádoucí zajistiti učebnou osnovou i jmenovacími dekreti konání seminářů (praktik, konferencí) měrou rozsáhlejší, než vůbec je obvyklou na vysokých školách dosavadních. Může se při tom, jako se činí porůznu též na universitách, lišiti mezi začátečníky a pokročilými, především ale jest žádoucí, aby seminářů a jiných cvičení podobných bylo hojně a aby se v nich zvláště přihlíželo k rozběrům přítomného života hospodářského a její hospodářské politiky. Máť si zajisté vysoká škola obchodní i v tom směru osvojiti vymoženosti nové doby, že semináři a zařízeními

příbuznými poskytne vydatnou příležitost k bezprostřednímu osobnímu styku učitelů s posluchači, aby takto pobádala posluchače k čilé účasti a naváděla je k samostatnému přemýšlení a tvoření, které vzpružuje odvahu a tuží sílu a tak způsobuje nejvydatnější a tedy nejhospodárštější zužitkování nabytých vědomostí.

Veřejná péče o nezaměstnané v cizině.

Napsal soukr. docent Dr. Karel Engliš.

I. Ú v o d .

Veřejná správa v Rakousku nezařadila doposud mezi své úkoly soustavnou péči o nezaměstnané; zákony proti tulákům ani nepředpokládají nezaviněné nezaměstnanosti. Některé větší obce zavedly práce z nouze bez jakékoli soustavy a v míře zcela nepatrné.

Zemský sněm král. Českého uložil už usnesením ze dne 18. dubna 1899 zemskému výboru studovati cizozemské zákonodárství o nezaměstnanosti.*)

Při posledním sčítání lidu provedeno bylo u nás v některých větších městech sčítání nezaměstnaných.**)

V podzimním zasedání říšské rady r. 1901 zdálo se už, že se touto otázkou i v Rakousku konečně hne. Z iniciativy poslance Černého, v. Kinka, Lichta a Seitze rozpředla se debata o prostředcích proti nezaměstnanosti. Körber udával výši státních dodávek, jimiž vláda míní čelit hroící nezaměstnanosti. Poslanec Seitz žádal zejména urychlení prací povolených investičním zákonem do r. 1905, opatření proti nezaměstnanosti při veřejných dodávkách vůbec, zákonnou organizaci sprostředkování práce, snížení jízdného pro dělníka jedoucího za prací, obmezení povolování práce přes čas. Posl. Černý žádal ve svém pilném návrhu zavedení pojištění proti nezaměstnanosti. Ministrpresident Körber ve své řeči (24. října) prohlásil celý problém dosud za nerozřešený.

Tyto události v říšské radě měly v zápětí výnos ministerstva vnitra ze dne 17. listopadu 1901, jímž bylo zemským vládám uloženo urychlit státní dodávky jich rozhodování podléhající a vy-

*) Dr. H. Herz: »Arbeitsscheu u. Recht auf Arbeit«. Lipsko-Videň 1902, Str. 35 a n. Dr. K. Engliš: »Chudinství v král. Českém na počátku XX. stol.« V Praze 1908. Str. LXII. LXXVII.

**) »Die Zählungen der Arbeitslosen in den Gemeinden der erweiterten Wohnungsaufnahme« str. 4. sv. LXV. Öst. Stat.; Sociale Rundschau 1900 I. (= první pololetní svazek) 469, 1905 I. 472; Dr. Wilhelm Hecke: »Arbeitslosigkeit und Volkszählungen in Österreich« ve spisech letošního sjezdu proti nezaměstnanosti v Paříži.